

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
ויקרא
אדר שני ה'תשע"ט ב'ש"ל
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

הערות וחידושים על פיסקא אחת בתיקון פורים לרבי יהודה הלוי. חייב איניש ליבסומי וכו'.

חקירות בטעמי וענייני מצות משלוח מנות, ובדין שליחות. ובענייני מתנות לאביונים.

בעניין שרטוט המגילה, ושחובה להיות חריץ דוקא.

צריך לעשות עמוד של-עץ בסוף המגילה, וכיצד לנהוג כאשר העמוד הפוך.

תשובה על הטענות המובאות במשנה ברורה "אוצרות" לכתוב תיבת ארדי מליאה יו"ד.

כוונה בפסוקי "חסדי" הנאמרים לפני קריאת המגילה, על הנס הגדול בזמנינו במלחמת המפרץ.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 487

השיעור מוקדש להצלחת

רבי עמרם בן רבי שלמה לוי, מעיר רחובות.

המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, מכל צרה ונזק יצילו,
ויחזקו ויאמצו בקו הבריות לעבודתו יתברך, וימלא כל משאלות לבו
ולבכם לטובה, ויאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, אכ"ר.

השיעור מוקדש להצלחת רבי עמרם בן רבי שלמה לוי, מעיר רחובות. המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, מכל צרה ונזק יצילהו, ויחזקהו ויאמצהו בקו הבריאות לעבודתו יתברך, וימלא כל משאלות לבו ולבכם לטובה, ויאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, אכ"ר.

הערות וחידושים על פסקא אחת בתיקון פורים לרבי יהודה הלוי. חייב איניש ליבסומי וכו'.

נדבר מעט בס"ד על ימי הפורים הבאים לקראתנו לשלום, לטובה ולברכה, לששון ולשמחה וכו'. כתוב במגילת אסתר [ט', כ"ב], **לַעֲשׂוֹת אוֹתָם. יְמֵי מְשֻׁתָּה, וְשִׁמְחָה. וּמְשָׁלוֹחַ מְנוֹת, אִישׁ לְרֵעֵהוּ. וּמִתְּנוֹת, לְאַבְיוֹנִים.**

בהקשר לזה, קראנו השבת בתיקון פורים שייסד רבינו יהודה הלוי, שם הוא אומר (לקראת הסוף) כך, **אכלו רעים, שתו ושכרו. וימי הפורים, בשמחה שמרו. ועם שמחתכם, האביונים זכרו. ושלחו מנות, לאין נכון לו. כתובים במלים ספורות אלו כמה חידושים.**

האמת שרצוני היה לדבר בהלכות ברכות, להרחיב על דברי הרשב"א האומר כי דבר שאינו חשוב, אינו פוטר את החשוב דרך גררא. אך דחיתי זאת לעת עתה, כיון שעכשיו בבואם של ימי הפורים, רצוי לדבר מעניינא דיומא, בבחינת דבר בעתו מה טוב. אי"ה אם יישאר זמן בסוף השיעור, ניכנס מעט גם לנושא הנ"ל. והן אמת שלא נוכל להספיק אותו רק בסוף השיעור, כיון שהוא עמוק, וגם ארוך ורחב. לכן נמשיך בל"נ לדבר עליו גם בשיעורים הבאים בס"ד.

עתה נאמר כמה הערות וחידושים בהלכות פורים. נקדים, כי בודאי אתם יודעים שאין דרכנו לחזור על מה שכתוב בספרים, ולא רק בספרינו, אלא גם במה שכתוב בספרים אחרים, כיון שכולם יכולים לפתוח את הספרים וללמוד מתוכם. אנחנו אומרים חידושים שאינם כתובים בספרים במפורש. וגם דנים בשאלות

חדשות שמעוררים עליהם, או שצריכים להוסיף כמה פרטים, כאלו שאינם בכתובים.

רבינו יהודה הלוי אומר בפיוט הנ"ל, **אכלו רעים, שתו ושכרו.** מובן כי יש להשתכר בימי הפורים. מאידך, מהרי"ץ בעץ חיים [ח"א דף קס"ז ע"א] מביא תחילה את לשון הגמ' [מגילה דף ז' ע"ב], **והש"ע [או"ח סימן תרצ"ה] שהעתיקה, חייב אִנִּישׁ לְבַסְמוּ בַּפּוּרִיא, עַד דְּלֹא יָדַע בֵּין אַרְזֵי הַמֶּן לַבְּרוּךְ מַרְדֳּכַי.** ומוסיף על כך, ומדנקט ליבסומי ולא להשתכר, משמע דאינו צריך להשתכר, רק ישתה יותר קצת מלימודו (עיין פוסקים). זהו נושא ארוך ורחב, שאין כאן המקום להקיפו.

חושבני כי בכך שתיקנו לנו אבותינו ורבותינו לקרוא את תיקון הפורים, והיא נאמרת בציבור ובפרהסיא, ובכללם המלים דלעיל, הרי הם נתנו מקום לדעות השונות, שנחלקו בעיקר הדבר, האם צריכים דוקא להשתכר, או רק לשנות מעט יותר מלימודו. ממילא יוצא כי זה המשתכר, יש לו על מי לסמוך. וגם מי ששונה יותר מלימודו, כבר נתן לו מהרי"ץ אישור. יוצא ממילא כי כל אחד לפי עניינו, אך העיקר שלא יבואו מכך למכשולים ח"ו. לא שווה להשתכר, ולהפסיד אפילו מצוה אחת מדרבנן. אפשר לשנות בדעה ובהשכל, או כמו שאמר הרמב"ם בהלכות מגילה [פרק ב' הלכה ט"ז], **שותה יין, עד שישתכר וירדם בשכרות.** זוהי כבודות ועייפות הגוף, אחר ששותה יין.

הנני מוכרח להדגיש את הגירסא המדויקת של הגמ' דלעיל. לצערנו, המסורת השתכחה היום כ"כ, עד כדי שלשונות הש"ס השכיחים, אשר אפילו עמי הארצות בעבר ידעו לקרותם כהוגן, כיום אפילו תלמידי חכמים אינם יודעים. היום כולם קוראים, **חייב איניש לְבַסְמוּ בַּפּוּרִיא, עַד דְּלֹא יָדַע בֵּין אַרְזֵי הַמֶּן לַבְּרוּךְ מַרְדֳּכַי.** מי שמבין, יודע שזה ממש טעות, כי לְבַסְמוּ, היינו לבסם אחרים. לכן אנחנו קוראים לְבַסְמוּ, דהיינו להתבסם. וכן לא גורסים בַּפּוּרִיא, אלא

וְשֵׁתוֹ מִמֶּתְקִים. וְשִׁלְחוּ מְנוֹת לְאִין נָכוֹן לוֹ. כִּי קָדוֹשׁ הָיִים לְאֶדְנֵינוּ. וְאֵל תַּעֲצֹבוּ בִּי חַדּוֹת יְיָ הֵיא מְעֻזָּכֶם. פִּירוֹשׁ הַכְּתוּב, וְשִׁלְחוּ מְנוֹת לְאִין נָכוֹן לוֹ, הֵינּוּ לְדָלִים וּלְנִזְקָקִים, כִּי לֹהֵם אֵין אִפְשָׁרִיוֹת. זֶהוּ שְׁאוּמֵר עֲזָרָא לְעַם יִשְׂרָאֵל, כִּיּוֹן שֶׁהַיּוֹם הוּא יו"ט, יוֹם שֶׁל שְׂמֵחָה, הַשְׁתַּדְּלוּ לַתֵּת לְאִנְשֵׁים מְנוֹת, אֵךְ הַקְפִּידוּ לַתֵּת לְאוֹתֵם שֶׁלֹּא הַסְפִּיקוּ לְהַכִּין מְנוֹת. זֶהוּ הַפֶּשֶׁט הַפְּשׁוּט, אוֹתוֹ כּוֹתְבִים הַמְּפָרְשִׁים שֵׁם. הַגַּמ' בְּבִיצָה דּוֹרֶשֶׁת מִכָּאֵן [דף ט"ו ע"ב] לְגַבִּי עִירוֹבִי תַבְשִׁילִין, כִּי מִי שֶׁלֹּא הַסְפִּיק לְעֶרֶב, וְרוֹצֵה לְבַשֵּׁל, שִׁישְׁלָחוּ לוֹ מְנוֹת.

מְדַבְּרֵי תִיקוֹן פּוֹרִים כָּאֵן יוֹצֵא, שֶׁהוּא סוֹבֵר כְּמוֹ בַּעַל תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן [סִימָן קי"א], כִּי מִצּוֹת מִשְׁלוֹחַ מְנוֹת הֵיא לְצוֹרֵךְ קִיּוֹם סְעוּדַת פּוֹרִים. שֵׁם הוּא נִשְׁאָל, הֵאֵם אִפְשָׁר לְקִיּוֹם מִצּוֹת מִשְׁלוֹחַ מְנוֹת בַּחֲלוּקִים וְסִדְיָנִים? וּמִשִּׁיב, כִּי מִצּוֹת מִשְׁלוֹחַ מְנוֹת הֵיא דוּקָא בְּמְנוֹת אוֹכֵל, שֶׁהֵרִי טַעַם הַמִּצְוָה הֵיא בְּשִׁבִּיל הַרוּחָה בְּסְעוּדָה, כְּלוּמֵר לְאוֹתֵם הָאִנְשִׁים שֶׁאֵין לֹהֵם דִּי אוֹכֵל מִסְפִּיק בְּסְעוּדָה, שֶׁצָּרִיךְ לְשַׁלּוֹחַ לֹהֵם מְנוֹת לְמַאֲכֵל. וְאֵין הַכוּוֹנָה לְעֵנִיִּים מְרוּדִים מִמֶּשׁ, אֵלֹא לְאוֹתֵם שִׁישׁ לֹהֵם צָרִכִּי סְעוּדָה מוֹעֲטִים, וְכִיּוֹן שֶׁלְצוֹרֵךְ מִצּוֹת הַיּוֹם יֵשׁ לְאוֹכֵל סְעוּדָה דְּשִׁנָּה, תִּיקֵן מְרַדְכֵי מִשְׁלוֹחַ מְנוֹת, כִּי כֵךְ הֵם יִיְהֵנוּ יוֹתֵר בְּסְעוּדָה, וּבִזָּה מִתְּגַדְּלֵת מִצּוֹת הַיּוֹם.

לְמִרּוֹת זֹאת, גַּם אִם שׁוֹלְחִים לְאָדָם עֲשִׂיר, אוֹ לְאָדָם בִּינוֹנִי אֲשֶׁר לֹא צָרִיךְ תּוֹסְפוֹת, אוֹ לְאָדָם שֶׁמֵּאִיזוּ סִיבָה אֵינְנוּ צָרִיךְ אֵת הַמִּשְׁלוֹחַ מְנוֹת, בְּכֹל זֹאת מְקִיִּימִים בִּזָּה מִצְוָה, וְלֹא חִילְקוֹ, בְּכֹדִי שֶׁבְּכֹל בְּתֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שִׁשּׁוֹן וְשִׂמְחָה וְהַרוּחָה בְּסְעוּדָה. כִּי עֵיקֶר הַכוּוֹנָה לְאוֹתֵם שֶׁאֵין מִסְפִּיק לֹהֵם, לְכֵן תִּיקֵנוּ לְשַׁלּוֹחַ מְנוֹת לְכוֹלֵם, כְּדִי שֶׁלֹּא לְבִישׁ, וְעַל יָדֵי זֶה יִהְיוּ כּוֹלֵם שְׂשִׁים וְשִׂמְחִים.

*

חִידוֹשׁ נוֹסֵף הַנִּלְמַד מִתִּיקוֹן הַפּוֹרִים, שֶׁמְקִדִּים ר"י הִלּוּי אֵת הַמִּתְנּוֹת לְאִבּוּיָנִים לְפָנֵי הַמִּשְׁלוֹחַ מְנוֹת, זֹאת לְמִרּוֹת שֶׁהַפְּסוּק אוֹמֵר [אַסְתֵּר ט',

בַּפּוֹרְיָא, עַל שֵׁם הַפּוֹר. וְאִמְנֵם, מִהַרְש"א [חִידוּשֵׁי אַגְדוֹת שֵׁם] אוֹמֵר כִּי תִיבֵת בַּפּוֹרִיָּא, רּוֹמֵז לְשִׁנָּה בְּמִיטָה, אֵךְ זֶה אֵינוֹ הַפֶּשֶׁט הַפְּשׁוּט. וְעַכ"פּ מִסּוֹרֶת הַקְּרִיָּאָה שֶׁלֵּנוּ הֵיא לְפִסְוִמִּי בַּפּוֹרְיָא. גַּם לֹא גּוֹרִסִים עַד דְּלֹא יָדַע, כְּמוֹ שֶׁקּוֹרְאִים כּוֹלֵם הַיּוֹם, אֵלֹא עַד דְּלֹא יָדַע. גִּירֶסֶת הַהַמּוֹן, עַד דְּלֹא יָדַע, מִשְׁמַע שֶׁהוֹלֵךְ עַל הָעֶבֶר. לְכֵן אִנְחֵנוּ קוֹרְאִים יָדַע, זֶה בְּאַרְמִית, שֶׁבִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ פִּירוּשָׁה יָדַע.

מִה"ר דּוֹד נֶכֶד מִהַר"י"ן, [הוֹבֵא בְּתַכְלָאֵל עֵין חַיִּים מִהַדּוֹרֶת הַרְש"ן, דף ש"מ"א ע"ב] אוֹמֵר כֵךְ, וְשִׁכְרוּ. כְּדֹאמֵר בְּגַמ', חַיִּיב אִינִישׁ לְאַבְסוּמִי בַּפּוֹרִיָּא עַד דְּלֹא יָדַע בֵּין אֲרוּר הַמֶּן לְבָרוּךְ מְרַדְכִי. וְעַם שְׂמִחָתְכֶם וְכו', ע"ש מִיגוֹן לְשִׂמְחָה וְכו'. לַעֲשׂוֹת אוֹתֵם יְמֵי מִשְׁתָּה וְשִׂמְחָה וּמִתְנּוֹת לְאִבּוּיָנִים. וְשִׁלְחוּ מְנוֹת, הֵינּוּ וּמִשְׁלוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעְהוּ.

עוֹד הוֹבֵא שֵׁם אֵת מִהַ שֶׁמְּפָרֵשׁ אַחִי"ה (= הַרְבֵּ אֲבֵרָהֶם חֲאָזִי יִשְׁמַרְהוּ ה'), אֲכָלוּ רַעִים, יִשְׂרָאֵל שֶׁעָלוּ בְּרִצּוֹנוֹ וּמִחֲשִׁבְתּוֹ שֶׁל הַקִּב"ה. תְּרִגּוֹם רִצּוֹן, רַעוּא. שְׁתֵּנוּ יֵין וְשִׁכְרוּ, הַכוּוֹנָה לְפִי שֶׁבִּשְׂאֵר יָמִים גִּנָּאִי לוֹ לְאָדָם הַשְׁכָּרוֹת, עֵתָה בְּיוֹם פּוֹרִים חַיִּיב מוֹטֵל עַל כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁתַּכֵּר, וּמַעֲשֵׂה דְרַבִּי זִירָא יוֹכִיחַ, עֵיִין בְּגַמ' מְגִילָה, וּמֵהֶם תִּיקַח מוֹסֵר. בְּשִׂמְחָה שִׁמְרוּ, לְהִיּוֹת עֵיקֶר הַשְׂמִחָה בְּיוֹם. הָאִבּוּיָנִים, דְּחוּקִים יוֹתֵר מִהָעֵנִיִּים, לְפִי שֶׁחֲסָר כָּל טוֹב, וּמִתְאוּוֹה לְכָל. עַל נִקּוּדָה זֹאת נִדְבַר בְּס"ד בַּהַמֶּשֶׁךְ. מְנוֹת, שְׁתֵּי מְנוֹת לְאָדָם אֶחָד, וְהוּא לְשׁוֹן מִתְנָה וְחֵלֶק.

כָּאֵן הוּא מוֹסִיף חִידוּשׁ, שֶׁאֵין לוֹ מְקוֹר בְּמִגִּילָה, לְאִין נָכוֹן לוֹ, פְּסוּק בְּנַחְמִיָּה ח' י'. וּפִירוּשׁוֹ, לְמִי שֶׁהַמּוֹזֵן אֵין נָכוֹן וּמוֹזֵמן לוֹ, עֵיִין רַבִּי שְׁלֵמָה אֲבָן מֶלֶךְ. מְפָרֵשׁ לֵנוּ הַרְבֵּ אַחִי"ה, כִּי הַמְּגַמָּה בְּעֵיקֶר, וְלֹא כָּל הַמִּצְוָה, בְּמִשְׁלוֹחַ מְנוֹת, הֵיא כְּפִי הַפְּסוּק בְּנַחְמִיָּה הַנ"ל. שֵׁם מוֹבֵא עַל עֲזָרָא הַסּוֹפֵר שֶׁקָּרָא בְּסִפְר הַתּוֹרָה, וְכֹל הָעַם שֶׁשִּׁמְעוּ, הִצְטַעְרוּ וּבָכוּ, כִּי הִיָּה אִזּו יו"ט דְּרֹאֵשׁ הַשְּׁנָה. אַח"כּ אִמֵּר לֹהֵם עֲזָרָא, לְכוּ אֲכָלוּ מִשְׁמָנִים

כ"ב, ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים. ואמנם, ברור שזו אינה קושיא, כיון שסה"כ התיקון הוא פיוט, ובגין כך, מוכרח ר"י הלוי ללכת לפי סדר מסויים. והרי חכמת הפייטן, לגמור כל בית בפסוק המסתיים בתיבת לו. וכיון שלא מצא ר"י הלוי פסוק המתאים למתנות לאביונים כך, סיים במשלוח מנות ל'אשר אין נכון לו'. הפייטנים היו כבולים לדברים צדדיים.

למרות זאת, אפשר לתת טעם הלכתי להקדמת המתנות לאביונים, על פני המשלוח מנות, עפ"י מה שכתב הרמב"ם [פ"ב ממגילה] האומר כי המצוה היותר חשובה היא מתנות לאביונים. והבאנו זאת בש"ע המקוצר [סימן קכ"ג סעיף א', בזה"ל, מוטב להרבות במתנות לאביונים, מלהרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לרעים, כי אין שמחה גדולה ומפוארת לפני הקב"ה, אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות. אולי זהו העניין הרמוז בדברי ר"י הלוי שהקדים את מצות מתנות לאביונים.

ידוע כי מהר"ש אלקבץ [בספרו מנות הלוי על מגילת אסתר] נותן טעם אחר למצות משלוח מנות. לדבריו המצוה היא בכדי להרבות אהבה ואחוה בעם ישראל, כיון שאמר המן במלשינותו [אסתר ג', ח'], יִשְׁנֶנּוּ עִם אֶחָד מִפֶּגֶז וּמִפֶּרֶד בֵּין הָעֲמֻמִּים, תיקן זאת מרדכי באמצעות מצות משלוח מנות, הנועדה להרבות אהבה ואחוה שלום ורעות.

הרבה נפק"מ בין שני הטעמים הללו, ואיך נכריע?

והנה, מהר"ש אלקבץ הוא ספרדי, ואילו בעל תרומת הדשן – רבינו ישראל איסרלאן – הוא אשכנזי. היינו חושבים לומר כי כל עדה תלך לפי הרב שלה. אך מהפוסקים זה לא נראה, אלא גם הפוסקים האשכנזים, וגם הספרדים, שניהם חששו לשני הטעמים, ולא לקחו בחשבון מאיפה כל חכם נולד, ובאיזה ארץ הוא חי.

התורה ניתנה במדבר, ואין משנה לנו מי אמר את החידוש. מהר"ש אלקבץ חיבר פיוט לכה דודי, ונתקבל בכל תפוצות ישראל לאמרו בהקבלת שבת-קודש.

עתה רואים עוד, כי דוקא ר"י הלוי שהוא ספרדי, אומר כפי שיטת התרומת הדשן. והרמ"א אשכנזי, והולך בשיטת מהר"ש אלקבץ, והפרי חדש שהוא ספרדי תמיה עליו מניין לו להכריע כך. ואף שאפשר להתעקש ולומר כי הר"י הלוי לא אמר זאת אלא כמליצה בעלמא, בשביל החרוזים, אך מסתבר כמו שאנו אומרים, כי הוא לא כתב דברים בסתם.

חקירות בטעמי וענייני מצות משלוח מנות, ובדין שליחות. ובענייני מתנות לאביונים.

צריכים לברר מה אומר מהרי"ץ על כך. בשו"ת פעולת צדיק [ח"א סימן צ"ח], דן מהרי"ץ, היכא דשלח מנות ומתנות ונאבדו או נגנבו, אם נפטר. אומר מהרי"ץ, לא איפטר ליה בהכי, ודמי למתנות כהונה, ופסקה רמב"ם פ"ט דבכורים דלא פטר בהם אלא מטעם דהו"ל ממון שאין לו תובעים. ואת"ל דפטר מתשלומין הא מיהא ביטל מ"ע מד"ס דהוי כשל תורה.

עוד, דכיון דתקנה זו משום שמחת מקבל ניתקנה, אם נגנבו או נאבדו אין כאן שמחה. וראיה דבשמחת מקבל תליא, מהגהת רמ"א או"ח סי' תרצ"ו בשם מהרי"ל גבי אבל כל י"ב חדש. ובס' בני חיי נסתפק בדין זה, וליתה.

רואים לכאורה שמהרי"ץ נוקט בפשיטות כי מצות המשלוח היא לשמחת המקבל.

ביאור העניין, שמהרי"ץ חוקר, האם משלוח מנות הוא בשביל המשלח, או בשביל הנשלח, שיהיו לו מנות. ואומר מהרי"ץ, כי גם אם נגנבו המנות, אינו יוצא ידי חובה, כיון שאין לו שמחה. מוכח א"כ כפי טעמו של בעל תרומת הדשן.

שערי יצחק – השיעור השבועי

יכולים להבין כי גם מצוה זו היא מפני הטעמים דלעיל, שיהיה ריבוי והרוחה בסעודה וישמחו. אך בקיצור אלשיך מביא בשם הרלב"ג עפ"י הכתוב במדרש, שהסיבה במתנות לאביונים היא לעשות עילוי נשמה למשה רבינו, כי בזכותו ניצלנו מגזירת המן. לולא שעמד משה בפרץ, היתה גזירת כליה על עם ישראל. המדרש מאריך על כך [אסתר רבה], ודיברנו בזה בעבר [שיעור מוצש"ק תרומה ה'תשע"ג בשכ"ד, ומוצש"ק יתרו ה'תשע"ח ב'שכ"ט].

נשאלת השאלה, וכי אנחנו היינו מעלים בדעתנו מעצמנו, כי המתנות לאביונים הוא בשביל עילוי נשמה זה? הרי ניכר כי ישנו טעם פנימי וחדש, אשר איננו נידון ונזכר בדברי הפוסקים, ממילא אין מובן, מנין לנו לדון גם במשלוח מנות לפי הטעמים?

בכל אופן, להלכה ולמעשה ברור כי צריכים להחמיר לפחות כפי שני הטעמים הללו, לקיים את המלים כמשמעותם.

מן העניין הזה נפק"מ נמי לנדונו של בעל שו"ת בנין ציון [סוף סימן מ"ד]. ידוע בשערים המצויינים בהלכה כי הוא הסתפק, האם מה שכתוב במגילה, **מְשֻׁלָּח מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ**, הוא בדוקא, ויש לומר כי אם אדם הגיע בעצמו לתת משלוח מנות, אינו יוצא ידי חובה, כיון שכתוב **זִמְשֻׁלָּח**.

וזה לשונו, נסתפקתי, מי שמביא בעצמו מנות ונותן לחבירו, אם יצא ידי ומשלוח מנות? דאנן אמרינן שלוחו של אדם כמותו, אבל איפכא לא מצאנו, שיהא הוא כשלוחו? וכיון דהכא כתיב ומשלוח מנות, נימא דדוקא בעינן ע"י שליחות, אבל על ידי נתינה, לא.

ותמהתי שלא ראיתי לפוסקים שהעירו על זה. אבל לפי מה שכתבתי, י"ל כיון דשני טעמים דשילוח מנות שכתבתי לעיל, שייכים גם בנותן הוא בעצמו ליד חבירו, לכן יוצא גם בנתינה.

אולם גם משם אין ראיה כ"כ, כי אפשר לשים לב בסימן זה, ובסימנים הקודמים, שמעתיק מהרי"ץ את דברי הרב משאת משה, אך הוא בעצמו אינו מגלה דעתו בדבר. אלו חידושים שרצה מהרי"ץ לרשום לעצמו למזכרת, ולא התכוון לקבוע בהן הלכה למעשה. וכך כתוב כבר גם שם בנוה צדיק.

גם החתם סופר בתשובותיו [ח"א סימן קצ"ו] מאריך בסוגיא זו, ודן בדברי הפרי חדש החולק על הרמ"א האומר כי אפילו אם מחל המקבל על המשלוח, יצא המשלח ידי חובתו, ותמה על כך הפרי חדש מנין לו זה?

ומביא שם החתם סופר את שני הטעמים של התרומת הדשן ומהר"ש אלקבץ, ואומר כי הרמ"א פסק כפי דעת מהר"ש אלקבץ שמשלוח מנות הוא משום שמחה, וכיון ששלח, למרות שהלה מחל ואמר כאילו נתקבלתי, יצא ידי חובה, כיון שהוא הראה לו אהבה ואחוה בכך ששלח לו מנות. מסביר החת"ס כי זו תמיהת הפרי חדש, מנא להו להרמ"א ומהר"י ברין להכריע דוקא כפי מהר"ש אלקבץ.

יוצא מזה, כי אפילו מגדולי אשכנז, סירבו להכריע בבירור כפי אחת מהשיטות. לכן המסקנא היא כי צריכים לחשוש לשני הטעמים. וזו דעת הפוסקים כאמור. אין משנה לנו אשכנזים, ספרדים או תימנים.

זאת אני אומר, למרות שהנני מתפלא בעיקר הדבר, מדוע לדון בעניינינו על פסקי ההלכה לפי הטעמים, וכי דרשינן טעמא דקרא? הדבר כלל אינו פשוט. והרי אולי ישנם סודות וטעמים אחרים במצות משלוח מנות, מהיכא תיתי לדון לפי הטעם? לכאורה היינו צריכים להתייחס למצוה זו כאל גזירת הכתוב. הלא דברי מרדכי הם דברי קבלה, שמעמדם גבוה ממצוה דרבנן רגילה.

דרך משל, מי היה מעלה בדעתו כי מתנות לאביונים גם היא בשביל מצוה פנימית? היינו

ומה דכתיב לשון שליחות, הוא להורות דבשילוח לבד יצא, אפילו אין חבירו רוצה לקבל. הבנין ציון אומר כאן חידוש, שהפסוק אומר ומשלוח, לומר כי אפילו אינו רוצה לקבל יוצא ידי חובה, כי השילוח לבדו מספיק, אפילו אם בפועל חזר המשלוח, כיון שהשליחות התקיימה, ולכן לא הזכירו הפוסקים איסור נתינה.

מסיים הבנין ציון, ומכל מקום, אולי לכתחלה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר, כנלענ"ד הקטן יעקב. הוא מה"ר יעקב אטלינגר, בעל ערוך לנר, וביכורי יעקב, מגדולי ישראל האחרונים. ורבים דנו בדבריו לחיוב ולשלילה. בד"כ הפוסקים נוקטים להקל בדבר, ששליחות בנ"ד הוא לאו דוקא. זהו נושא בפני עצמו, שאין מקומו כאן.

אבל הנני רוצה להעיר כעת הערה חדשה, ונדמה לי שלא נגעו בה הפוסקים. נראה לענ"ד כי למרות שנראה מדברי בעל בנין ציון שהשליחות יותר טובה מלכת בעצמו, כיון שכתוב ז'משלוח, ומשמע מדבריו, כי אין זאת משום גזירת הכתוב, אלא מפני שעל ידי כך הוא יותר מתכבד. והוא אכן מסכם כי עדיף לשלוח, אך יוצאים גם בנתינה, אך נחת דרגא. אבל קשה, כי לי נדמה בדיוק הפוך, אם יביא האדם משלוח מנות לחבירו, בכבודו ובעצמו, הלה יתכבד בכך יותר. גם בחיי היום יום רואים זאת, אנשים הרוצים להזמין אדם מכובד לאירוע, באים ומזמינים אותו בעצמם, ולא שולחים את ההזמנה בדואר, או על ידי מישהו אחר. זהו משל, להראות כי היותר מכובד אם אדם יתן משלוח מנות בעצמו.

אך מה אעשה, וכמה גדולים סוברים כמוהו. אחד מהם הוא מה"ר יהודה אסאד [שו"ת יהודה יעלה חלק אורח חיים סימן ר"ז ד"ה וזה] האומר כך, אף על גב בכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו, קמ"ל קרא בזה אין קפידא שלוחו שוה ממש כמו ע"י עצמו. זה מובן, אך בתשובתו השנייה

לשאלה זו, אומר מהר"י אסאד כפי דרך הבנין ציון, א"נ עדיף נמי, [ו]מצוה יותר בשלוחו, לפי שתכלית כוונתם במצוה זו מקרב הלבבות לאהבת רעים, לכן יותר דרך כבוד הוא ע"י שלוחו.

גם לכף החיים פשוט כך, שכן כתב [סי' תרצ"ה ס"ק מ"א] בזה"ל, בתשובת בנין ציון סימן מ"ד נסתפק אם הביא בעצמו המנות ולא על ידי שליח אי יוצא, כיון דכתיב ומשלוח, נימא דבעינן דוקא על ידי שליחות יעו"ש. ולי נראה דאין יכול לדקדק מזה דוקא על ידי שליח, דהרי מצינו בתורה בכמה מקומות לשון משלוח ואינו על ידי שליח, כמו שנאמר בנח וישלח ידו ויקחה, וגבי אברהם וישלח אברהם את ידו, וכי תשלחנו חפשי מעמך, וכאלה רבות.

הכף החיים אומר כי חידושו של בעל בנין ציון אינו נראה לו, כי לשון משלוח אינו מורה בדוקא על שליחות. אך הוא מסיים בחידוש, ומכל מקום, אם אפשר, יש לעשות על ידי שליח, מפני הכבוד. לדבריו, הרי זה יותר מהודר ומכובד. אבל אם אי אפשר, אין לבטל המצוה משום זה, והוא פשוט.

שאלה מהקהל: אם האדם מביא בעצמו לאחד שיש לו קצת סכסוך עמו, הדבר ירבה ביניהם יותר אהבה ואחוה, מאשר אם ישלח על ידי שליח? וכן רואים, כי אם יש קצת קפידא, הרי הם באים בעצמם.

תשובת מרן שליט"א: יפה. בשביל ההרגשה הטובה עושים כך, וזה מקרב את הלבבות.

קיצור הדברים, לא ירדתי לסוף דעתם, אך מצאתי און לי בספר אשל אברהם [בוטשאטש, סימן תרצ"ה] המבין כדברינו, וסובר כי יותר מכובד לתת משלוח מנות בעצמו. לא ניכנס במסגרת זו לכל הפלפולים שלו, רק נביא ממה שהוא כתב בספרו, במקום אחר כתבתי אודות משלוח מנות, דלאו דוקא על ידי שליח, רק "כשנותן מיד ליד עדיף טפ"י". ונראה, שגם דלא

הביא לו בעצמו, אלא שלח לו את המתנות על ידי אחר, כמו שכתוב [שם, מ'], וַיִּשְׁלַח לְבָלָעַם וְלִשְׂרִים אֲשֶׁר אֵתוּ.

כך כתבנו בס"ד שם, לכן גם לא נתן לו בעצמו דרך כבוד, אלא ע"י שלוחים, שלא יוכל בלעם לדבר מאומה, לפי שיאמרו הם כי רק את שליחות בלעם הם עושים.

והבאתי ראיה לדבר מספר צידה לדרך, שבת וראה שזכיתי וכיוונתי לדברי מהר"י צ'אהרי בצדה לדרך דף ס"ו ע"א שכתב וז"ל, ויזבח בלק בקר וצאן, פירשו רבותינו זכרונם לברכה, מן הכחושות וכו'. וישלח לבלעם, ולא הביא אותו לבית דרך כבוד, אלא ידענו שהוא בזיון וכו' יע"ש. תל"ת.

מהר"י בשו"ת פעולת צדיק [ח"ג סימן ס"ד] מאריך בסוגיא זו, כיצד לפרש את דברי בגמ', מחלפי סעודתייהו להדדי, כיצד יצאו ידי חובה אם אחד אכל אצל חבירו בשנה זו, והאחר בשנה השנייה. מהר"י שם מיישב את שיטת רש"י, ואומר, ובשנה האחרת חוזר האחר ומחליף כדרך שעשה חבירו בשנה ראשונה ובוזה ג"כ יוצאים שניהם ידי מצות שילוח. מדייק מכך שם בספר נוה צדיק, כי יוצא מדבריו שאין דין שילוח.

והנה אכן, לפי מה שמדבר שם מהר"י, שאוכלים שניהם ביחד אחד אצל חבירו, ועל ידי זה קיימו מצות משלוח מנות, מובן כי אין צריך לשלוח שליח. ברם, הכל טוב ויפה לפי שיטת רש"י, ואותו נזקק מהר"י להסביר שם והציע פלפול כיצד ליישב שיטתו. אך מהר"י לא נכנס שם לפסק הלכה, האם יוצאים ידי חובה. לא זו היתה מטרתו שם. ולמעשה, הרמב"ם [פ"ב הלכה ט"ז] והש"ע [סי' תרצ"ה סעיף ד'] לא פירשו כפי רש"י, אלא שהאחד שלח סעודתו לחבירו, וזה שלח אליו סעודתו, משמע אדרבה, שהסבירו את הגמ' על ידי שליחות. [ועיין תשובות והנהגות ח"ב סוף סי' שמ"ו בשם הגר"ח מברסק].

שייך בזה לומר, שאלו על ידי עצמו איננו מקיים המצוה יהיה שייך בזה מידי דאיהו לא מצי עביד לא מצי עביד שלוחא, כיון שאנו אומרים שכן הוא עיקר המצוה רק על ידי שליח, ועל מה שנקבע בן דרך המצוה להדיא, אין להשיב עוד. על כל זה נראה, שיוצא ידי חובתו גם על ידי עצמו לכולי עלמא, והשליחות הוא לקולא, שלא יצטרך להושיט בעצמו מצד מצוה בו יותר מבשלוחו, מצד דלא מצינו שיהיה שלוחו עדיף מגופו ומעין כלל הנ"ל דמידי דהוא לא מצי עביד כו', ואלו היה מצות משלוח מנות דוקא על ידי שליח ולא על ידי עצמו, היה כלל זה בטל, שהרי מצינו להדיא מה דאיהו לא מצי עביד ושליח מצי עביד.

והגם דגבי מתנות לאביונים היה סברא שיהיה ע"י שליח עדיף, ובעין "מדרגות האמורות בצדקה שלא יהיה יודע ממי מקבל או למי נותן", שגם שמתנות לאביונים על ידי שליח גם כן הוא יודע למי נותן ויודע ממי מקבל, על כל זה מעין זה יש בזה על כל פנים מצד שאין לו בושה כל כך כמו כשקבל ממנו מיד ליד. על כל זה גבי משלוח מנות לרעהו, שאין בזה משום צד בושה כלל, כי אומר פלוני שלח לך. ולמרות שהיה אפשר לשלוח מנות, בלי שידע המקבל ממי שלח, אך אנו מדברים באופן ששלח את המשלוח על ידי ילדיו, וכפי המקובל. אין סברא כלל שיהיה על ידי שליח עדיף, ואם כן ממילא כן הדין גם גבי מתנות לאביונים. וכן לשון של מחלפי סעודתייהו אהרדי [מגילה ז, ב, לגבי רבי חנינא ברבי אבין] משמע שלא על ידי שליח, ומכל מקום היו יוצאים ידי חובת משלוח מנות בזה, וצלע"ע.

כיון שהספר נפלאות מתורתך מונח כאן כעת על השלחן, נזכרתי בחידוש נוסף. שם [פרשת בלק דף קט"ז] כתבתי לגבי המתנות ששלח בלק לבלעם, כי בלק לא שלח אליו את המתנות בעצמו, וכמו שאמר לו [במדבר כ"ב, י"ז], פִּי כַּבֵּד אֶכְפֹּדְךָ מְאֹד. כיון שראה כי בלעם איננו מקיים את מטרתו, שכן במקום לקלל הוא מברך, לא

אולם כעת הנני רוצה לומר בעז"ה סברא חדשה בכיוון שונה בכל העניין. אין הנקודה מה מכובד יותר, ונבאר זאת. הצד האומר לשלוח דוקא על ידי שליח, כמו שמבין בעל בנין ציון, אינו מטעם הכבוד. כי מצד כבוד, כבר אמרנו כי יותר מכובד לשלוח בעצמו, וכמו שאמר גם האשל אברהם. ומדוע בכל זאת יש צד לומר לשלוח דוקא על ידי שליח? אין זאת אלא להקל, וכדלקמן.

לפי מה שדיברנו בעבר [מוצש"ק יתרו ה'תשע"ח ב"שכ"ט] אפשר לחדש כי כל הפסוק דלעיל, 'זמשלוח מנות ומתנות לאביונים', לא בא לומר כי בדוקא יקיימו כך את המצוה. וראיה לכך כמשל, ממה שדנים האחרונים לגבי מתנות לאביונים. ולכאורה, לפי הגמ' בבבא מציעא [דף ק"א ע"ב] הוא נזקק לצדקה יותר מהעני, כי האביון הוא תאב לכל דבר, אך העני במצב טוב ממנו, כי אינו זקוק כ"כ לצדקה, וממילא הוא עוד מתבייש לבקש מאחרים. לעומתו האביון במצב שפל כ"כ, עד שכבר אינו מתבייש לבקש צדקה, כי אחרת הוא יודע שלא יחזיק מעמד.

ממילא לפי הדברים הללו, אמרו כמה אחרונים, ובראשם מה"ר יאיר בכרך, בעל שו"ת חוות יאיר, בספרו מקור חיים, כי כיון שהפסוק אומר 'זמתנות לאביונים', אין יוצאים ידי חובה במצוה זו, אלא אם הצדקה ניתנת לאביונים, כאלו שאינם מתביישים לאסוף צדקה. אבל למשל אם מכירים אברך שישנם לו קשיים מסויימים לשלם את חובותיו, או אנשים ומשפחות שצריכים לשלם הוצאות רפואיות גבוהות, וכן אנשים שאין להם דירה. וכדומה. המשותף לאנשים אלו הוא שהם מתביישים לקבץ נדבות, אלא מגלגלים גמחיים וחובות. לפי אותם המפרשים לא יוצאים ידי חובה בנתינה להם, אלא בנתינה לאביונים גמורים. אמנם, רואים שהעולם אינו נוהג כך. ברם יש מקום לומר כי אין ראיה מהמנהג, כי מספיק לקיים מצות נתינה כראוי אפילו באביון אחד.

לדברי החוות יאיר, צריכים לצאת ולחפש דוקא את אותם האנשים שאינם מתביישים לבקש צדקה. אך זה לא נראה מהפוסקים. לדוגמא, הרמב"ם [פ"ב ממגילה] והש"ע [אורח סימן תרצ"ד] אומרים לתת שתי מתנות לשני עניים, שנאמר, 'זמתנות לאביונים'. משמע שהבינו כי האביונים של הפסוק, הכוונה לעניים.

ויש להקשות אם כן, מדוע במגילה כתוב דוקא לאביונים? מתרץ על כך הערוך השלחן [סימן תרצ"ד סעיף ג'] כי זהו קל וחומר. אם למי שאינו מתבייש לבקש צדקה, יוצאים ידי חובה, קל וחומר לאותם שאינם מבקשים כי להם שמחה גדולה מכך, שבכל זאת מביאים להם. וועיין בשיעור מוצש"ק יתרו ה'תשע"ח ב"שכ"ט.

אם צודקים דברי הערוך השלחן, אזי יש לנו מהלך שונה לגמרי מכל מה שאנחנו מדברים. הרי מרדכי חפץ ללמדנו חידוש בפסוק זה, לאו דוקא מה שפשוט וברור, אלא גם תוספת חידוש. ממילא אפשר לומר, כי כיון שלרוב האנשים קשה לחלק מנות בעצמם לכל חבריהם ורעיהם, לכן הם שולחים את ילדיהם או שליחים אחרים. זו הסיבה שלא רצה מרדכי לחייב להביא את המתנות בעצמנו, כי הדבר יהיה קשה לאנשים לקיימו, לכן אמר בפסוק 'זמשלוח', לומר כי גם על ידי שליחות מועלת המצוה. וביאור הדבר, כי מלכתחילה היינו אומרים שעדיף לכבד את המקבל, וללכת להביא לו בעצמו, ובזה פשיטא שמקיימים את המצוה בהידור יותר. למרות זאת, לא רצה מרדכי לחייב את הציבור, שמא לא יעמדו בזה, לכן היקל ואמר כי מועיל לשלוח את האחר.

לפני שנמשיך נדגיש, כי כמובן את כל זה אנו מסבירים עפ"י שיטת בעל בנין ציון, אך לא בדיוק כפי איך שהוא מעמיד אותה, שעל ידי שליח עדיף טפי. לדברינו עכשיו, גם אם נאמר כי עדיף לתת בעצמו למקבל, עתה נוסיף צד שעדיף דוקא לשלוח על ידי אחר. וביאור הדבר, מרדכי אמר 'זמשלוח' שזה על ידי אחר,

אינו נחשב חבירו, ולא יוצאים בזה ידי חובה. מדוע לשלוח לרעו שהוא עשיר, והמנות בשבילו הם מתנה יתירתא, הלא עדיף לשלוח לאדם שאינו רעו, כי על ידי כך יראה שהוא מקרבו ומכבדו? לכאורה הדעת נותנת כי קל וחומר שיוצאים בכך ידי חובה.

לפי סברתנו בזה, אפשר לומר לכאורה כי אם מנות מועיל לצאת ידי חובה, קל וחומר חפצים יקרים, בגדים ומעות. אני אומר זאת רק להלכה ולפלפולא, לא למעשה. כגון זה נדון בתרומת הדשן דלעיל אם י"ח בחלוקים וסדינים, ובמטה משה כתב בהדיא שמשלוח מנות הוא בְּשֹׁר או מעות. אמנם הוא סותר את עצמו, ועי' שו"ת יחו"ד חלק ו' סי' מ"ה דף רמ"ח.

דנים האחרונים גם אם יוצאים ידי חובה במשלוח מנות לקטן. הקטנים, יוצאים ידי חובה במשלוח מנות של הוריהם, אף שישנם מחמירים מדין חינוך. הנידון הוא לגבי גדול, האם גדול יוצא בכך ששולח לקטן? יש מן הפוסקים [ארחות חיים ס"ק י"א] האומרים שלא יוצאים בכך ידי חובה, אך הערוך השלחן אומר [סוף סימן תרצ"ה] כי יוצאים בכך ידי חובה, כיון שהקטן הוא בכלל רעהו.

לכאורה הערוך השלחן ממש צודק, והוא בעצמו אמר זאת כדבר פשוט, ולא ציין את המקור. אומר הפסוק [שמות כ"א, ל"ה], וְכִי יִגַּף שׂוֹר אִישׁ אֶת שׂוֹר רֵעֵהוּ, ודורשים חז"ל [במכילתא שם, ובתוספתא בבא קמא פ"ד הל"ד] כי הוא הדין לקטן, שגם הוא בכלל רעהו. ואמנם, מובאת בתוספתא מחלוקת בין תנא קמא לרבי יעקב, אך כך נפסקה הלכה, וכן מפורש במכילתא הנ"ל. כל עם ישראל נחשבים אחים ורעים, כי רע אינו בהכרח ידיד, אלא יכול להיות אדם שאינו מכירו כלל ועיקר, לאפוקי נכרי.

בכל מקום שכתוב רעהו, אין מתכוונים לרעהו במובן חבר וידיד, וכי אם השור נגח שור של אדם אחר שאינו מכירו יהיה פטור? אין רעהו אלא לאפוקי גוי.

וכך נוהגים רוב בני האדם, כי קשה להם ללכת בעצמם להביא את המשלוח. ממילא כיון שכך הוא המצב, פגמנו במטרה. הרי מלכתחילה באנו במטרה להרבות אהבה ואחווה שלום ורעות, ואילו עתה יראו האנשים, כי לחלק מהמקבלים, הולכים הנותנים בעצמם, ואילו אליהם, הם רק שלחו את הילד... הם עלולים לחשוב שמא אינם חשובים מספיק בעיני הנותן. במקום להרבות שלום ורעות, קלקלנו.

על כל זה חשב מרדכי, ותיקן כי מעתה קיום המצוה יהיה דוקא על ידי שליחות, ואף אחד לא יבוא בעצמו, כי כך עניין האהבה ואחווה שלום ורעות יהיה מושלם אצל כולם, וכל אחד יכבד ויאהב את הזולת. לא ירגישו כי לאנשים המכובדים יותר באים המשלחים בעצמם, ואילו להם הם שולחים על ידי שליח. לכן החליט מרדכי לתקן שכל המצוה תהיה דוקא על ידי שליחות, ולא בגלל שכך ראוי יותר, אלא בגלל שבמציאות כך ייקל יותר לאנשים, ובאופן כזה תיעשה המצוה על ידי הכל, לא רצה מרדכי להשאיר מקום להביא למקבלים בעצמם, כי בכך תהיה קצת קנאה במקום השלום המבוקש, כמו שהסברנו.

זאת אני אומר כהסבר צד אחד מהעניין, ולא להלכה ולמעשה, אלא להבין כי רק אפשר לטעון כך. לא ראינו שהפוסקים אמרו זאת, לכן ממילא ברור שיוצאים ידי חובה גם כך וגם כך, וזה מה שעושים במציאות.

אמנם, אם בכל זאת נלך במהלך זה, נרוויח גם את המשך הפסוק. 'זמשלוח מנות איש לרעהו', רע בפשוטו הכוונה לחבר, ולכאורה תמוה, מדוע נשלח את המנות דוקא לחברים, הרי בלאו הכי הם אוהבים? מה יהיה הדין אם שילחתי את המנות לאדם שאינו רעי, כגון שאינו מכירו די הצורך, ואין לו מספיק קשר איתו? (ואפילו מכאן ואילך לא יהיה קשר, כי נפגשו פתאום וכל אחד נוסע לארצו). לכאורה היינו אומרים כי מצויין, משום שהתרבה בכך אהבה ואחווה, אך מאידך אפשר לומר כי הוא

ממילא טוען הערוך השלחן, כיון שכתוב בפסוק רעהו, גם בשליחה לקטן יוצאים ידי חובה. ישנם המפקפקים בזה ואומרים, איזו אהבה ואחוה תצמח מהנתינה לקטן [עיי' פסקי תשובות דף תקפ"ח הערה 83]? ברם איני מבין זאת כל כך, כי בשלמא אם נותנים לקטן מאד שעדיין אינו מבין מאומה, נוחא, אבל אם מדברים על קטן כבן עשר שנים, אפילו שעכשיו הוא לא מתייחס כיאות, הרי הוא יגדל ויזכור כי פלוני נתן לו משלוח מנות, ותתרבה בעתיד אהבה ואחוה ביניהם. ואין המדובר כאן על נתינה לקטן בדיעת אביו ואחיו הגדולים, כי בכך תתרבה אהבה בין הגדולים. אלא אפשר להרבות אהבה ואחוה אפילו בין הגדול לקטן.

להלכה נראה לי כי יוצאים ידי חובה בנתינה לקטן, וכדעת הערוך השלחן, אך מי שרוצה להחמיר על עצמו, תבוא עליו ברכה.

הערה מהקהל: יש עוד סיבה להעדיף לשלוח מנות ע"י שליח דוקא, כי כשהולך ברחוב בעצמו עם המשלוח יש החושבים שהוא בא לתת להם, ולבסוף מתברר שהלך לתת למישהו אחר, ולא אליו, והוא נפגע.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. אבל למעשה לא צריכים בכלל להסתכל בחלונות בפורים על המשלוחים של השכנים, אלא להרבות בלימוד, ליהודים היתה אורה, זו תורה. אבל אשריך, אמרת חידוש, רעיון נפלא, ואין חכם כבעל הנסיון.

כמרבץ כשיש ביניהם מתיחות ואי אפשר שיביא לו את המנות בעצמו, משא"כ על-ידי שליח, ואח"כ כשיפגשו יחזרו לחיות בשלום.

בספר פלא יועץ ע' פורים כתוב בזה"ל, מצות משלוח מנות איש לרעהו, אשריהם ישראל מקיימין אותה יותר מהחיוב. אבל מה טוב לשלוח למאן דאתיקור מתיקר ביה, כגון גדול לקטן, (פי' מי שמקבל ע"ז כבוד, כגון אדם קטן

שאדם גדול שולח לו, אזי הוא נהנה ביותר), ולמאן דאית ליה קפידא עילויה, כדי לשמח לב אמללים ולהחיות לב נדכאים, ולהרבות אהבה ואחוה שלום ורעות, דכיון דעביד מצוה חדא ליעביד מצוה אחריתי עכ"ל. ולפי האמור לעיל בשם מהר"ש אלקבץ, זאת לא מצוה אחריתי, מצוה נוספת שמרויחים אותה 'על הדרך', אלא זוהי גופא מגמת מצות משלוח מנות.

שאלה מהקהל: שייך מקרה שגדול בר מצוה, וחבירו קטן, ושניהם באותה הכיתה, ובכך מתרבה האהבה ואחוה גם כעת?
תשובת מרן שליט"א: גם זה יכול להיות.

בעניין שרטוט המגילה, ושחובה להיות חריץ דוקא.

לגבי דיני המגילה, מובא בשתילי זיתים על ההלכה בשלחן ערוך סימן תרצ"א ס"ק ה', שצריכה המגילה שרטוט כתורה עצמה, דלגבי ספר תורה, שרטוט הלכה למשה מסיני, לפיכך במגילה צריכה נמי שרטוט, דכתיב בה דברי שלום ואמת, מלמד שצריכה שרטוט כאמתה של תורה. ומיהו די בשרטוט שיטה ראשונה, שהסופרים בקיאים ליישר אח"כ. מגן אברהם.

זו אכן דעת המגן אברהם, בשם ארחות חיים, אך כל הפוסקים שאחריו חולקים על כך. בספר קול יעקב [שם] אסף את כל הפוסקים החולקים, ומקדים שצריכה המגילה שרטוט בכל שורה ושורה, כמו ספר תורה. בספר תורה אנו פוסקים לשרטט את כל השורות, שלא כפי דעת רבינו תם האומר כי מספיק לשרטט את השורה הראשונה לבדה, אלא את כל השורות. קל וחומר במזוזה. גם במגילה צריכים להקפיד על השרטוט, אפילו שכל עיקרו של השרטוט הוא מהלכה למשה מסיני, מ"מ המגילה אף היא נאמרה למשה רבינו בסיני, כמו שכתוב [אסתר ט', כ"ג], וְקָבַל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הִחֲלוּ לַעֲשׂוֹת, ודורשים חז"ל [שבועות דף ט"ל ע"א], קיבלו עליהם מה שקיבלו כבר. הלכה למשה מסיני שייכת גם לגבי נביאים וכתובים, ואכמ"ל. קל

שערי יצחק – השיעור השבועי

מצד שני, ראיתי כמה תלמידי חכמים שכתבו, וגם שמעתי בע"פ, על נושא השרטוט אחרי שעורנו עליו, וטוענים כי הדבר כשר. אבל מה נאמר ומה נדבר? הם פשוט לא נגעו ולא פגעו. אמרו דברים שטחיים מאד, ולא ירדו לעומק הסוגיא. לא שידדו עמקים. אמרו בלא עיון, כשר, כשר, בלי לדעת ולהבין את הסוגיא בהיקף ובעומק. הביאו כל מיני "ראיות", מבלי לנחות לעומק הסוגיא.

אך זהו בעצם סוד השרטוט, הרומז כי יש להיכנס לעומק התורה... וכן אומר הכתוב ויקרא כ"ו, ג', **אִם בַּחֲקֹתַי תֵּלְכוּ**, מלשון חקיקה. זאת לבד ממה שהשרטוט רומז עפ"י הסוד לעניינים גבוהים, צינורות השפע וכו', לכן אמרנו כי יש לשרטט את בקוים שלמים, ולא לעשות נקודות נקודות. כאמור, יש בשרטוט עניינים גבוהים ונסתרים. ובעיקרם הם ניתנו למשה מסיני, לכן אין צריכים לדון מצד הטעם.

ממילא אין ברירה, וחייבים לעמוד על המשמר, לשים לב לשרטוטי המגילה, שיהיו חריצים בפועל. וממש לראות את השקע. אפשר לראות בעין, או בהרגשה. ומספיק אפילו חריץ כלשהו.

מי שסובר כי זה כשר, אדרבה שיעבור על כל תשובתנו הארוכה שבדברי חפץ הנז"ל, ויענה כסדר. לא "מלמעלה". מקופיא. עד מתי תתחמקין?

שאלה מהקהל: אם עברו וקראו במגילה כזו, יחזרו לקרוא בברכה?

תשובת מרן שליט"א: כן. כי המגילה היא פסולה לדעת רוב הפוסקים. ולשיטתנו באופן כזה לא אומרים סב"ל.

היום ישנם גוילים מלפני כארבע מאות או חמש מאות שנה, ועד היום ניכרים החריצים. ראיתי במו עיני. אך המעכב הוא, כי עכ"פ יהיה מעט

וחומר לגבי מגילת אסתר, שהשוו אותה בהרבה דברים לכתובת ספר תורה. למגילת אסתר ישנה מעלה גדולה. לכן כמו שבספר תורה כל שורה ושורה היא לעיכובא, אותו הדבר במגילה.

הרב קול יעקב מציין לספרים דלקמן, דרכי משה, פרי מגדים, ביאורי הגר"א, חידושי רע"א, קסת הסופר, מלאכת שמים בחכמה. וזו דעת מרן, וכ"כ בית עובד, וספר הכוונות. וכך נוהגים, ואם לא שרטט, אפילו בדיעבד פסולה.

נפקא מינה מכל זה, לגבי מה שדיברנו בעבר על המכשול המצוי במגילות העשויות גויל, ובשנים האחרונות, אחרי שעשו המגילות עם השרטוט מלכתחילה, הוא נמחק במהלך העיבוד עם ה"פרס", הנועד להחלקת העור. פעמים רבות רואים כי לא נשאר ממשות ורושם בחריץ, ולא נותר כי אם סימון כמו צבע, ללא שקיעה. הדבר שווה א"כ לעשיית שורות ע"י עפרון.

אם היתה מספיקה לפחות שורה ראשונה, היינו סומכים לפחות על זה, לראות אם היא שקועה ונותר בה חריץ, ולהתיר מחמת כן. אבל לא קיימא לן כך. לכן צריכים לבדוק את כל המגילה, אם נותרו בה החריצים. לא מועיל לשוב ולחרוץ את השורות כעת אחרי הכתיבה, וכמו שדיברנו והארכנו בעבר.

בקובץ דברי חפץ [גליון ז'] הארכנו בס"ד בכל הנושא הזה, והמסקנא בסוף היא לפסול אפילו בדיעבד, ולא משנה אם החריץ נעשה על ידי מכשיר חד, או על ידי לחץ.

צריכים לשים לב על המגילה, בפרט אצל אותם שקורים בציבור. לפעמים עלולים לחשוב, אני מחמיר ומביא מגילה על גויל, והרי היא מהודרת יותר. אך יכול להיות שהיא בכלל פסולה.

חריץ. ואמנם, יתכן שהחריץ לא יחזיק מעמד, אך העיקר הוא שבשעת הכתיבה החריץ יהיה, כיון שישנם מכשירים חריצים כאלו, אם בזמן הכתיבה הם היו קיימים. וגם זה אינו פשוט, אך יש על מה לסמוך. אנחנו אומרים שהגוילים החדשים הנפוצים היום, עלולים להיות בהם בעיות שהחריץ איננו ניכר אפילו בזמן הכתיבה.

ישנם החושבים, כי אם השתילי זיתים הביא איזו דעה, הרי היא בשביל התימנים כמו הלכה למשה מסיני, אפילו אם יחלקו עליה אלף פוסקים. גישה זו איננה נכונה כלל ועיקר. אם השתילי זיתים הוסיף סברא משלו, או שהעיד על המנהג והמסורת, הרי זה משהו אחר. אך בעניינינו, השתילי זיתים לא הוסיף חידוש, רק העתיק את מה שאומר הלבוש והמגן אברהם כי מספיק לשרטט את השיטה הראשונה לבדה. כיון שכל האחרונים חלקו על כך, כמו הקול יעקב דלעיל, וגם המשנה ברורה וסימן תרצ"א סק"ה, ושער הציון שם סק"א כתב כי המגילה צריכה שרטוט על כל שיטה ושיטה, שכן דעת כל האחרונים דלא כמגן אברהם ולבוש, הוא היה מודה לדבריהם.

אינני יודע, מדוע הם מבינים כי הכללים אצלנו שונים. הרי אם השתילי זיתים רואה כי כל הפוסקים חולקים על המגן אברהם, בודאי היה מודה לכך. לכן ברור כי להלכה לדידן, שהמגילה צריכה שרטוט בכל שיטה ושיטה, ולעיכובא.

צריך לעשות עמוד של-עץ בסוף המגילה, וכיצד לנהוג כאשר העמוד הפוך.

דבר נוסף הצריכים לשים לב אליו, לתפור עמוד עץ בסוף המגילה. מי שקורא בציבור בפרט, צריך להקפיד בכך. בני הרה"ג משה שליט"א הזכיר זאת כבר מקודם ובמסגרת השיעור המקדים לשיעור השבועי, ואמר כי ישנם דעות הפוסלות את המגילה בלי עמוד. לכן לעניין לכתחילה עכ"פ, צריך להדר לתפור

עמוד, ומדוע להיכנס לשאלות בקריאה דרבים?

כמרכן שהפרשיות יהיו סתומות לפי שיטת הרמב"ם דוקא, וזו חומרא (ולא קולא כאשר חושבים) כמו שהסברנו בעבר.

גם במגילה שהנני אוחז בידי כעת ישנו עמוד עץ בסופה, וגם מי שאין לו עמוד מתוקן בסופה, יכול לתפור עכשיו, וכידוע, גוללים את המגילה בעזרת אותו העץ, העמוד.

במגילה השנייה החדשה שאני מחזיק כעת, אותה הביא לי ידידנו הרב אליהו אפוע יצ"ו, רואים כי העמוד בסוף הוא אכן תפור בסוף המגילה, אך מי ששם לב רואה כי העמוד תפור הפוך, כלומר, באופן זה, כאשר מכניסים את המגילה לנרתיקה, היא נכנסת הפוך, מלמעלה למטה. הם רצו כי הקורא יוכל לתפוס את עמוד המגילה בידו השמאלית, אך ממילא כאשר מכניסים את המגילה לנרתיקה, היא מונחת שם הפוכה. עליונים למטה, ותחתונים למעלה.

למעשה, יכולים להפוך את העץ מלמטה למעלה, ולתפור מחדש. אך כל השאלה אותה שואל ר' אליהו ועוד אחרים זולתו, היא במצב של עכשיו, כיצד להעמיד אותה, כגון בוויטרינה, וכיוצא בה. צורת נרתיק מגילה כזה, הוא חדש בשוק, ואנחנו דנים האם אפשר להעמיד את עמוד העץ המתאים לאחיזת הקורא מלמעלה, כך שהמגילה תהיה מונחת מכיוון מעלה לכיוון מטה. יש נרתיקים של מגילות, שהידית העליונה נפרדת מעמוד העץ, אך במגילות הללו הידית העליונה מחוברת עם עמוד העץ. והגם שאפשר לתפרו הפוך, אך היא לא תהיה נוחה לקריאה. כוונתם היתה להקל על הקורא, שיאחז את הידית בידו השמאלית כלפי מטה.

שאלה מהקהל: הרי אפשר להשכיב את המגילה?

ולתפירה כהוגן. כל עוד לא הספקנו לתקן, מעיקר הדין אין מניעה להניח את המגילה כך.

שאלה מהקהל: האם ישנו חילוק בין מגילה לשאר ספרי הקודש?

תשובת מרן שליט"א: אין חילוק בין מגילה לשאר ספרי הקודש.

בש"ע המקוצר בהל' ספרי קודש וכבודם וסימן קס"ו סוף הערה כ"ח כתבנו שורה אחת קצרה בלבד על הנושא הזה בזה"ל, ונלע"ד פשוט שבספר שכרכו אותו בטעות בהיפך, אזלינן בתר הנראה בחוץ, כי הוא ניכר טפי. כפי שאמרנו, הכבוד הוא עניין חיצוני, ולא אמת, וזה הוא שקובע.

בהערה שם לעיל מינה, דיברנו על עניין הפיכת ספר על פניו, ובהקשר לזה נשאלנו בעבר שאלה מוזרה. זקן כבן שמונים או תשעים שנה רוצה לעלות לקרוא בספר תורה, והוא מבקש לקרוא בספר הפוך, כפי שהיה רגיל בעודו בתימן, רק כך הוא יסתדר עם הקריאה. היה זה מפני שבתימן, מחמת הדוחק והעניות ושאר סיבות, היו אנשים שהתרגלו לקרוא הפוך, או מהצד. כי אותם שהיו בעלי הספרים, היו קוראים כרגיל, אך שאר חבריו הסתכלו יחד עמו מכל הצדדים והכיוונים, עד שהתרגלו לקרוא הפוך. דנתי על השאלה הזו בשו"ת עולת יצחק [ח"ג סימן נ"ט], וכתבנו כי זה בזיון לספר. ואף שאותם שהתרגלו לקרוא הפוך, אין זה נחשב אצלם לבזיון, אבל מהבחינה ההלכתית זה אסור, וכמו המזוזה שצריכים לשים אותה ישרה, ולמרות שישנם אנשים הקוראים הפוך, אין זה צורת הקריאה המקובלת אצל הכלל, וכדין מנהג מסויים, אלא רק מחוסר ברירה.

לכן אנחנו אומרים לגבי עמוד המגילה, כי אם היה אפשר להפוך את העמוד כלפי מעלה, מה טוב, אך לבנתיים מעיקר הדין, כל עוד לא הפכו, אפשר להישאר עמו כך.

תשובת מרן שליט"א: אבל בוויטרינה רוצים שהמגילה תעמוד, שתהיה ניכרת, לכבוד ולתפארת, לא שתשכב.

שמעתי כי ישנם רבנים שפסקו כי אכן אין ברירה, ויש להשכיב את המגילה הזאת. אך לפי ענ"ד אין מוכרח כדבריהם, והדבר יובן בהקדים שאלה שכתבנו עליה בעבר [בשע"ה כדלקמן], לגבי אדם המחזיק ספר קודש, שכריכתו הפוכה מלמעלה למטה. הרי את כל הספרים מקובל להניח בארון בצורה ישרה, כי אם נשים אותם הפוכים, ייחשב לבזיון הספר. אך מה יהיה הדין אם הכורך טעה, וכרך את הספר הפוך, דהיינו את החלק העליון של הכריכה, לעומת החלק התחתון של הספר, ונשאלה שאלה, כיצד עדיף להניחו בארון?

אמרתי אז, שהכבוד הוא עניין חיצוני, ואף שלפי האמת הספר הוא הפוך. לכן יש להניח את הספר הפוך, וישר כלפי הכריכה. כי מי שמסתכל בארון ספרים ויראה ספר הנראה לעיניים כהפוך, הרי זה נחשב בזיון. ומה שהאמת היא שהספר הוא הפוך, אין בכך פגם, כי הדבר לא נראה לעיניים שהספר הפוך. ואף שלאמתו של דבר הנני יודע כי הספר צריך להיות ישר כלפי הכתב, כיון שזה נראה זלזול כלפי חוץ, יש להעמידו הפוך, וישר מצד הכריכה.

אסבין יש לומר כעת, כי כך הוא גם לגבי המגילה שלפנינו. כיון שכלפי חוץ, כבוד המגילה היא שתעמוד הפוך, וכן כתוב ומודפס על בית המגילה, מגילת אסתר, זהו כבודה, אפילו שבפנים היא הפוכה. ואין לטעון כי כולם יודעים שהיא הפוכה, כי יתכן דוקא שחושבים הרואים, אולי עמוד המגילה נפרד ממכסה בית המגילה, כפי שיש במגילות אחרות.

לכן נראה לי כי אפשר לשים את המגילה הפוכה כביכול, כי מבחינה חיצונית היא נראית במצב מכובד. אך לכתחילה יש לתקנה,

שאלה מהקהל: מה יהיה הדין בבית מזוזה שנבנה בצורה הפוכה, האם יניחוהו דרך כבוד מלמעלה למטה, וממילא המזוזה בתוכו תהיה הפוכה?

תשובת מרן שליט"א: במזוזה, לא נחשב רק דרך כבוד, אלא הלכה, שתיבת שמע תהיה למעלה.

שאלה מהקהל: מדוע אין קפידא בכך שהספר הפוך בצד הפנימי, והרי זה שמניחו כך יודע שבפנים הוא הפוך, ומבחינתו יש בזיון?

תשובת מרן שליט"א: העיקר הוא כיצד נראה הספר בארון הספרים, שם הוא צריך להיראות מכובד. והראיה, כי אם נניח את הספר "הפוך" בארון, יבוא מישהו אחר, בלא לפתוח בפנים ולהסתכל, הוא "יתקן" מיד את הנחתו. מובן כי צורת ההנחה אינה תלויה לפי האמת בכתב הפנימי, כי הכבוד אינו אמת, והאמת אינה כבוד. הכבוד הוא מושג בפני עצמו. לא פנימיות, אלא חיצוניות.

תשובה על הטענות המובאות במשנה ברורה "אוצרות" לכתוב תיבת ארדי מליאה יו"ד.

ישנה שאלה נוספת, לגבי תיבת "ארדי". ידידנו הסופר הרב אוהד נהארי הי"ו הראה לי במשנה ברורה "אוצרות" [נדף 54], מה שהם כתבו לגבי תיבת ארדי. דיברנו על כך רבות בעבר [מוצש"ק משפטים ומוצש"ק כי תשא שנת ה'תשע"ג], ועתה הם מעוררים משהו חדש בזה"ל, **תיבת ארדי בספרי תימן ומגילותיהם מלא יו"ד**. הם הוסיפו והביאו כמה רבנים אשר במגילותיהם תיבה זו מלאה יו"ד, ואח"כ הביאו את מה שאנחנו כתבנו.

והנה, הגם שבהסכמה לשם הביאו את מה שאנחנו ציינו ודיברנו על כך, עתה צריך להוסיף חידוש. מובן לכולם, כי בעת שכתבתי את ההסכמה, לא ראיתי את מה שהם כתבו בזה בפנים. לא הביאו לי זאת.

לבטח אתם זוכרים את מה שהארכנו בעבר בנושא הזה. במגילה [ט' ט'] מזכירים את שמות בני המן, **וְאֵת אֲרִיסִי וְאֵת אֲרָדִי וְאֵת וַיִּזְתָּא**. מסתמא ברוב המגילות בדורות האחרונים, כתבו אריסי וארדי מלא יו"ד. בכל זאת אנחנו אומרים כי יש לכתוב ארדי חסר יו"ד. ולמי שרוצה לדעת סימן נאמר, כי 'ארדי', מלשון להוריד. סיבת הטעות היא משום שתיבת אריסי וארדתא, שתייהן בכתב מלא, ממילא הם סברו כי גם ארדי מלא יו"ד.

מי שבמגילתו תיבת ארדי מלא, הרי בקלות הוא יוכל לתקנה. למשוך את גג הרי"ש, ולגרד קצת. ומי שמוריד את היו"ד שם, הרי הוא מקיים מצות מחיית זכר עמלק...

אבל עתה נתייחס לגופם של טענות. טוענים החולקים, הנה במציאות רואים הרבה חכמים תימנים עוד מתימן, שכתבו במגילותיהם תיבת ארדי מלא יו"ד?

תשמעו טוב את מה שאני אומר כעת. אני מתפלא מאד על דבריהם. בשנת ה'תשמ"ח הוצאנו לאור מגילת אסתר מדויקת עם "בינה במקרא" לפי נוסח תימן, על ידי ידידנו הרב יורם גריידי שליט"א, מנהל ישיבת 'מתימן יבוא'. שם בסוף כתבתי את רשימת השינויים של מסורת תימן, לתועלת הסופרים החפצים לכתוב מגילה עם חסרות ויתרות לפי נוסח תימן.

רצוני לומר לכם, ובקשתי שטוחה בפניכם, בִּדְקוּ את אמתות דבריי ותיווכחו בעצמכם. לפני שנת ה'תשמ"ח, אף אחד לא ידע מכל השינויים הללו. כל הרבנים שהם מזכירים שם, וגם אותם שלא נזכרו שם, אף אחד מהם לא ידע ולא דקדק בשינויים של יהדות תימן, וכתבו והדפיסו מגילות הפוך מנוסח תימן.

גדולה מזו, בעבר אפילו את השינויים שאנחנו יודעים כיום בספרי התורה, כגון פוטיפרע תיבה אחת, מעינת, חסר. מנשא, חסר, וכן שאר השינויים הנהוגים אצלנו בחסרות ויתרות, לא

לעיכובא, הרבנים לא דייקו בכך. עכ"פ רובם ככולם.

מעתה יש לטעון כך. אותם האומרים כי במגילות של כמה רבנים ארידי מלא יו"ד, לאור האמור יש לבדוק עד כמה הם מוסמכים. אם המגילות הללו נכתבו לפי כל השינויים האמתיים של נוסח תימן, עפ"י הספרים האמתיים הישנים והמדויקים, ורק בתיבת ארידי כתבו מלא יו"ד, אפשר להבין אותם. אך אם בלאו הכי כל הסופרים הללו לא דייקו בכל השינויים הנ"ל, ממה יש להביא ראיה...?

לפני שיגיעו לתיבת ארדי, שיבדקו למשל כבר בשינוי הראשון, האם 'ביום השביעי' יש ריוח פרשה, או ב'גם ושת' כדפוסים? הם הבחינו רק בתיבת ארידי המלאה, כי היא בכתב גדול ובולט, ולשאר השינויים הם לא שמו לב כלל. ומסתבר עוד שלשעבר הם בכלל לא ידעו את השינויים האלו. דיברתי עם תלמידי חכמים, והם אפילו לא שמעו על השינויים הנ"ל. רק אחרי שהדפסנו מגילה לפי נוסח תימן, התעוררו הציבור לשוב למסורת.

אחר־כך פירטתי זאת בש"ע המקוצר סימן קכ"ב סעיף כ"א. ב'בינה במקרא' עשיתי סוגריים על ארדי, מה שמראה כי הייתי אז מסופק קצת, אבל אח"כ בש"ע המקוצר באתי לידי החלטה גמורה.

לבד מזה, הבאנו בזמנו כי למרות שבכתר בן אשר אין את מגילת אסתר, נמצא העתק אחר, ורואים כי בן אשר גרס ארדי חסר יו"ד. כידוע, לא בן אשר עצמו כתב את הספר, אלא הגיהו אחר הכתיבה, ותיקן את הטעויות והשגיאות. אמרנו בעבר, וגם פרסמנו זאת בצילום [שערי יצחק סוף פרשת משפטים – שקלים ה'תשע"ג], וכל אחד שמבין יכול לראות זאת בעצמו, כי הסופר כתב ארדי מלא יו"ד, ואילו בן אשר מחק, והאריך את הרי"ש. בעל מנחת שי כתב, כי במוסרה מוכח שתיבת ארדי חסר יו"ד. גם בעל כנסת הגדולה מביא לכך הוכחות רבות.

היו ידועים בעבר. בספר סערת תימן כתב שביקש מהסופר החשוב והמובהק מה"ר יוסף שמן ז"ל מעי"ת צנעא, שיבדוק וירשום למזכרת לדורות את כל השינויים. מה"ר יוסף שמן בדק והשווה, ומכאן הגיעו לרשימה מסודרת. לפני מהר"י שמן לא ידעו הציבור והסופרים את השינויים. ואמנם, במציאות, מסתמא הסופרים כתבו את הספרים כדת וכדין, כיון שהיו מעתיקים מספרי התיגאן, אך לא ידעו להצביע על השינויים.

לעומת זאת, במגילות אסתר, המצב הוא הפוך. רוב המגילות אסתר, רובם ככולם או חלקם נכתבו לא לפי נוסח תימן. אפילו השינוי הראשון, 'ביום השביעי', שם יש ריוח פרשה, בדקתי בעצמי במגילות ישנות, ויש שלא כתבו כפי המסורת שלנו. אפילו תיבת 'לפניהם', בהרבה מגילות כתוב 'בפניהם'. ויש שהיה כתוב נכון, ובא מגיה ו'תיקן'.

אף אחד לא ידע את השינויים הללו, כולל הרב צובירי בעצמו. הרב יוסף צובירי וסיעתו הדפיסו מגילת אסתר בשם אגרת הפורים, וכתבו עליה הגהות, והנה מכל שינויי חסרות ויתרות הנ"ל, הוא עצמו לא נגע ולא פגע. רק כשבאו תלמידיו להדפיס זאת, העתיקו ממני את השינויים, וכמובן שלא ציינו את המקור. הראיה שהם העתיקו ממני, כי בדבר אחד (בתיבת נו), ט"ו והלבישו), הם לא הבינו אותי על נכון, וכתבו בדיוק הפוך ממה שכתבתי. הסברתי זאת כבר בעבר, לכן נקצר כעת.

כללו של דבר, הרבנים לא התייחסו לשינויי הגירסאות במסורת תימן. כיון ששינויים כאלו אינם פוסלים, לא דייקו בזה הרבנים, כולל הסופר המובהק מה"ר יוסף שמן בעצמו. בעצמי בדקתי את המגילה שהוא כתב [נדפסה בתאג חזון שמעון סוף כרך שמות], ויש שם המון טעויות. רשמתי את הטעויות, והם לפניכם כעת. 'ביום השביעי' לא עשה ריוח פרשה. 'זהלבישו' כתב חסר. 'ויזתא', לא עשה זא"ן זעירא, וכו' וכו'. כיון שגם הפרשיות הסתומות והפתוחות אינן

ממילא, אנחנו מסכימים ויודעים כי במגילות רבים כתבו ארידי מלא יו"ד, אך אין זאת אלא מתוך חוסר דיוק. מתוך רוב צרות רח"ל, לא דקדקו הסופרים האחרונים בדבר, כי אינו פוסל את המגילה. ברם, אנחנו מדברים לאותם הרוצים לדייק את הכתיבה כפי הנוסח האמתי, ועפ"י הספרים הקדמונים, עליו להוריד את היו"ד.

שאלה מהקהל: אבל הרב אוהד הי"ו שואל, שהם מוכיחים זאת גם מדעת מהרי"ץ?

תשובת מרן שליט"א: טוב מאד שאתה מעורר זאת. הזכרת לי. זאת היתה עיקר שאלתו, שהם מביאים כי גם מהרי"ץ סובר כך...

איפה הם מצאו מהרי"ץ כזה? אגלה לכם את הסוד, ומיד תבינו כי אם על הוכחה כזו הם נשענים, אין בדבריהם ממש.

מהרי"ץ כתב בתכלאל עץ חיים וח"א דף קס"ד ע"ב] בשם ספר הרוקח, כי מנין אותיות עשרת בני המן הם חמשים וארבע, והחשבון הזה מכוון אם כותבים את תיבת ארידי מלא יו"ד...

עתה אני פונה אליכם בשאלה, האם זו הוכחה? וכי אי אפשר לעשות גימטריא עם הכולל? האם אפשר לבנות חידושים כאלו על פי הגימטריא? אל תחשבו כי גימטריא עם הכולל היא תירוץ דחוק, יש לזה ראיות מן התורה. אך בכל אופן ישנו כלל נוסף בגימטריאות, ומחמתו ברור כי השאלה אינה מתחילה כלל.

כשעושים גימטריאות מחשבים את החשבון לפי השמיעה, ולא לפי הכתיבה. לדוגמא, מובא בספרים כי סוכה בגימטריא תשעים ואחד, יחד עם הוא"ו, למרות שבתורה כתוב סָכָה, ובשום מקום לא כתוב סוכה עם וא"ו. ציצית היא בגימטריא שש מאות, למרות שהיא כתובה בתורה חסר. אין הולכים בגימטריא לפי הכתיבה בפועל, אלא לפי מה שהיה צריך להיות כתוב.

כמו שהבאנו על תיבת סוכה, למרות שבתורה היא כתובה סָכָה עם קיבוץ, המקובלים וזה"ק פ' כי תצא דף רפ"ג ע"א] דורשים כ"ו ה"ס, ונתנו על כך טעמים. כן הוא לגבי ציצית, שדורשים אותה בגימטריא שש מאות, למרות שכתובה בתורה ציצת בלי יו"ד אחרונה, כיון שהרמזים מתייחסים לפי השמיעה, כאילו שבתורה היא כתובה מלא יו"ד, כיון שכך היה צריך וראוי לכתוב. ומה שבפועל לא נכתב כך בתורה, יש לכך סיבות וטעמים בפע"צ.

ברור איפא, כי בכל דרכי הגימטריאות הכלל הוא כך, וגם לגבי תיבת ארדי היא נכתבת חסר, ואפשר לדרשה בגימטריא כאילו כתובה מלא.

ויש להוסיף, שבספר הרוקח בעצמו [בסימן רל"ה] אומר כי מתיבת פרשדנתא ואילך יש פ"ד תיבות, ע"י שמצרפים את אביהם המן, שנתלה עמהם. ממילא ברור שאין לבנות יסוד על זה, והיו"ד הזו אינה קובעת כלל.

מסקנא, אין שום הוכחה ממהרי"ץ, ואי אפשר להכחיש את האמת, שתיבת ארדי נכתבת חסר יו"ד.

שאלה מהקהל: לפי זה הלשון במשנה ברורה אוצרות מטעה, כי הם הציגו את אותם המגילות האחרות, כביכול הם בנוסח תימן, ורק לגבי תיבת ארדי נפלה המחלוקת. אבל לפי מה שהרב אומר כעת, אזי כל המגילות הללו הם בכלל לא לפי נוסח תימן...

תשובת מרן שליט"א: טוב ויפה. כדאי לפני שיצטטו ממגילות, שיבדקו אותם. יש כאן העלמת האמת. או בטעות, או מחוסר הבנה, או חוסר ידיעה. הנני בטוח, כי מה שיבדוק את המגילות הללו, ימצא בהם שינויים וטעויות על ימין ועל שמאל. לפחות חלק מהם.

שאלה מהקהל: אבל מציינים לסופרים דייקנים, כגון בניה הסופר ומהר"י בשירי, שכתבו ארידי מלא יו"ד?

שערי יצחק – השיעור השבועי

הנני רואה כי הזמן קצר והמלאכה מרובה, ולא הספקתי להגיע לנושא ברכות הנהנין, לכן נסיים בתזכורת קטנה.

לפני קריאת המגילה אנחנו אומרים את פסוקי 'חסדי יי' אזכיר תהלות יי' וגו'. מי שמעמיק רואה כי מספר הפסוקים אז, מקביל במדויק לפתיחות הנזכרות בגמ' מגילה ודף י"א ע"א, פתח לה פתחא להא פרשתא. שם מובאים יי' פתיחות, וכנראה כי גם כאן ישנם יי' פתיחות למגילה. וכיצד מגיעים למנין יי'? כי פסוק פְּרַחֵם אָב עַל פְּנִים, רַחֵם יי' עַל יִרְאָיו [תהלים ק"ג, י"ג], לא נזכר בחלק מהנוסחאות. או אפשר גם שהחשיבו שני פסוקים קטנים לאחד, 'הפר עצתו' וגו', למרות שנראים כשניים, נחשבים כאחד, וממילא יוצאים סך יי' פסוקים.

אמנם, מטרתם העיקרית של רבותינו חכמי תימן לומר פסוקי 'חסדי' היתה לעוררנו כי הנס שהיה בעבר בפורים, אינו שייך דוקא לזמנם, אלא הקב"ה עושה עמנו חסדים בכל הדורות, בעבר, בהווה ובעתיד.

ממילא חושבני כי צריכים אנחנו לשים לב אל הנס שהיה עמנו, אנחנו אלה פה, בשנת ה'תשנ"א, ולא לשכוח אותו. היה זה זמן מלחמת המפרץ, שהסתיימה בדיוק ביום הפורים. מגילת אסתר היא הזמן בו אנחנו מזכירים את חסדי ה', ואת המן שרצה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, וממילא גם יש לזכור את אותו הצורך מעיראק, שהיה אומר את אותו הדבר, ושהוא כנבוכדנצאר בשעתו.

ברוך ה' שעשה עמנו נס והצילנו מידו. לכן כשאומרים פסוקי 'חסדי יי' אזכיר תהלות יי', נעלה על לבנו גם את אותם ימי היראה והפחד שהיינו בהם אז. היה זה תקופה ארוכה, יותר מארבעים יום, שממש רחמנא ליצלן, באיזו מצוקה נוראה היינו. כולם התחבאו, ואף אחד לא יודע מה ילד יום, עד שברוך ה', נושענו ביום הפורים.

תשובת מרן שליט"א: זה אמת. ועל כך אכן דיברתי בעבר במשך כמה שיעורים [שם], והבאנו כי אכן נפלה מחלוקת בין הספרים, ולא כולם גורסים ארדי חסר. מה"ר בניה נבון בתיבת וְלַהֲרֹג, ותיקן את עצמו, עיין חלק הדקדוק שם. מצוי שהם עצמם מספר לספר משנים את דעתם. אבל עכ"פ בנ"ד אם סופרי התיגאן חלוקים, בן אשר מכריע. גם מפורש במוסרה כי תיבת ארדי חסר. לכן אנחנו אומרים כי למרות שיש מקום לסמוך לכתוב תיבת ארדי מלא, מי שירצה לדייק, עדיף שיוריד את היו"ד.

הנני מבקש שוב, תבדקו, ונראה אם תמצאו מישהו שהוציא מגילה מדויקת לפי נוסח תימן המקורי, לפני ל"א שנים, שאז הוצאנו את המגילת אסתר בינה במקרא. לפני כן, אף אחד לא ידע, לא דיבר לא כתב ולא דן על השינויים במסורת תימן. אדרבה, יש שכתבו וגם פרסמו מגילות ב"נוסח תימן", והיה זה הפוך מהנוסח שלנו.

ברור א"כ כי אותם הרבנים לא ידעו מהשינויים האלו, לא שתו ליבם. ומי שמחפש את האמת, ימצאנה.

שאלה מהקהל: זאת אומרת שמשנ"ב אוצרות, אינו מוסמך?

תשובת מרן שליט"א: היגעת למסקנא נכונה, ויש דברים לא מדויקים וכו'. שני העורכים הם שאמי, אבל יש להם קשר אלינו, לכן כתבתי הסכמה לעודד, ולמען השלום בעדתנו, אף שישנם דברים רבים שאיננו מסכימים להם, ויש דברים שלא ידעתי כי הביאו לי אז רק כמה דפים. למהרי"ץ היה תלמיד מובהק מה"ר יוסף אלקארה, והוא היה שאמי. מהרי"ץ קירב את כולם, העיקר שכוונתם לשם שמים לפי הבנתם.

כוונה בפסוקי 'חסדי' הנאמרים לפני קריאת המגילה, על הנס הגדול בזמנינו במלחמת המפרץ.

בכלל מה זה פרשת הקרבנות? הרי לא ידעו הנשים קרוא וכתוב כלל ועיקר.

ברור איפא כי השתילי זיתים לא התייחס למסורת ולמנהגים בהרבה מקומות. וכעין זה הביא בסימן תרצ"ד מתוך הגהת הרמ"א לתת מחצית השקל יעו"ש, דבר שלא נהגו בתימן (אף כי בזמנינו אנחנו מעודדים זאת להחזקת מוסדות התורה). ואמנם יש מקומות שהתייחס והביא את המנהג, אך ברוב המקומות הוא לא נתן לו משקל, והתעלם ממנו. אפילו תלמידי השתילי זיתים נטו ממנו בהרבה דברים, מחמת כן.

מהרי"ץ הוא הראשון שביסס את מנהגי תימן על תילים. לדוגמא, כיצד כותבים את דף עשרת בני המן, מה הקדמונים עשו, ויישב את שיטתם וכו'. מהרי"ץ נתן אל לבו ליישב את המסורת שלנו. לפניו, לא היה אפילו אחד שביסס את מנהגי תימן.

הקב"ה זיכה אותנו לרב כזה, שבזכותו החזקנו את המסורת עד היום.

שאלה מהקהל: מה דין הנשים בפרשת זכור?

תשובת מרן שליט"א: לדידן, הנשים פטורות, ועדיף שתשב בבית. הפסוק אומר ונתהלים מ"ה, י"ד, כָּל כְּבוֹדָהּ בַּת מִלְךָ פְּנִימָה. רק במגילה הן חייבות.

שאלה מהקהל: מה הרב אומר על התופעה הפסולה לפוצץ נפצים?

תשובת מרן שליט"א: זו סכנת נפשות רח"ל. מה שכתבתי בספר [שע"ה סי' קכ"ג הערה ט'], מדובר כמובן על ההרעשות הפשוטות, כמו שהיה בעבר. אך היום באים לידי פיקוח נפש ואסונות רח"ל, ופשיטא שיש להרחיק ולהתרחק מכך.

המקום ב"ה יעשה עמנו למען שמו, ויפרוס עלינו סוכת שלום, אכ"ר.

שאלה מהקהל: לגבי סעודת פורים לפני חצות היום, אדם רוצה להשתתף בשיעורי תורה לפני הצהריים, לכן הוא מעדיף לאכול סעודה חלבית בשעות הבוקר, ולאחר את סעודתו העיקרית לאחר הצהריים. הוא מסתמך על כך שיאכל מעט פת בבוקר ולצאת ידי חובתו. אם הוא לא יעשה כך, הדבר יפריע לו מלימודו, כי תיקנו סדר מסויים משעה אחת עשרה עד אחת.

תשובת מרן שליט"א: אבל סעודת פורים החשובה אינה יכולה להיות בבוקר, כי היא מועטה. אם הוא יעשה משהו מכובד, וישתה יותר מלימודו, הרי זה בסדר. אבל שלא יזלזל בסעודה זו ויעשה ארוחת בוקר רגילה.

אתה שואל, כגון שאי אפשר ללמוד בשעות הבוקר, ורוצה לעשות ארוחת בוקר רגילה, ולאחר את סעודת פורים אחה"צ. על שאלה זו אינני מקבל אחריות, וממני לא תקבל עליה תשובה...

שאלה מהקהל: בעל שתילי זיתים מפרש את הרמ"א ואומר כי עושים את סעודת פורים אחר המנחה?

תשובת מרן שליט"א: הדבר יכול להיות, אך כדאי שתדע כלל חשוב. הרבה פעמים, בעל שתילי זיתים אינו מתייחס למנהגים שהיו, אפילו אלו שהיו בזמנו ובעירו. דוגמא מהלכות פורים, הוא פוסק כפי דעת הש"ע [סימן תרצ"ו] כי דברי אבילות אינם נוהגים בפורים, אולם תשאל את כל האנשים מצנעא, ואפילו השאמי, תלמידיו, הרי הם נוהגים אבילות כרגיל, כפי הבלדי.

אביא לך דוגמא חריפה יותר. השתילי זיתים [סי' מ"ז ס"ק י"ח] מעתיק את המגן אברהם האומר כי הנשים חייבות בפרשת קרבנות וכו'. האם שמעת פעם אשה תימנייה האומרת כי היא חייבת בפרשת הקרבנות? האם היא ידעה